

Kredittsjekk deg selv med BankID
– Se din Kredittscore

KREDITTSJEKK DEG SELV

Kultur →

Forteller om oppvekst med traumatisert krigshelt som far

Jan Jørg Tomstads far var motstandsmannen som lot som han var nazist. Vest-Agder-museets utstilling tar opp familietraumer etter krigen.

Gunvald Tomstad t.h. var sterkt preget av det han opplevde under krigen. Her er han etter krigen, og sønnen Jan Jørg sitter mellom ham og kona Sofie. Nabokona Sally Helle til venstre. Foto: **Arbeiderbladet**

KRISTIANSAND: – Far sa en gang at «Den prisen som freden har kostet, må generasjoner være med og betale i form av nedarvet angst og uro». Og det hadde han så helt rett i, sier Jan Jørg Tomstad.

Han er sønn av Gunvald Tomstad, en av Sørlandets mest kjente motstandsmenn og krigshelter. Jan Jørg Tomstad har bidratt med sin historie til Vest-Agder-museets utstilling «Det snakker vi ikke om! Familiehemmeligheter etter krigen».

Det snakker vi ikke om! Familiehemmeligheter etter krigen.

[VIS FAKTA ↓](#)

– Det er svært verdifullt for oss at du ville dele dette med oss, sier Gunhild Aaby som er formidlingsleder ved museet.

ANNONSE

Lendo

Eff. rente 11%, kr 120.000, o/5 år.
Kostnad kr 34.341, totalt kr 154.341

ANNONSE FRA LENDO.NO

Sjekk gjelden din og om du kan spare med Min Gjeld

Gunvald Tomstad fra Flekkefjord var motstandsmannen som meldte seg inn i NS og lot som han var nazist for å kunne drive mest mulig effektiv spionasje mot tyskerne. Han ble en ledende nazi-ideolog i distriktet, og dro rundt og holdt taler til fordel for «den nye tid». Dette var et perfekt skalkeskjul for at Tomstad og hans medsamsvorne kunne sende radiomeldinger til England fra gården Helle. Prisen var at han ble uglesett og foraktet av sambygdingene.

Internasjonalt prosjekt

Vandretstillingen er del av det internasjonale, europeiske prosjektet «Identity on the line» hvor seks museer og ett universitet er med. Den åpner onsdag på Kongsgård, og her har 21 mennesker bidratt med sine historier. Utgangspunktet er traumene etter migrasjonen som fant sted fordi Norge ble okkupert av Tyskland under siste verdenskrig.

– Det vi har sett er at problemene ikke slutter hos generasjonen som opplevde noe under krigen. Også barn og barnebarn har blitt preget av det som skjedde. Mange av dem som har henvendt seg har gjort det under løfte om anonymitet. Likevel har det blitt så tøft at flere har trukket seg underveis, sier prosjektleder Kathrin Pabst.

Fra loftet på gården Helle ble det ofte sendt radiomeldinger til England, for tyskerne brydde seg ikke med å ransake huset til «nazisten» Gunvald Tomstad. Her viser han i 1965 sønnen Jan Jørg hvordan apparatet fungerte. Foto: **Privat**

På riktig side

Noen av informantene har vært såkalte «tyskerbarn», eller etterkommere etter disse. Andre har hatt foreldre eller forfedre som var nazister under krigen.

ANNONSE

ANNONSE FRA DEFERO AS

Kredittsjekk deg selv gratis med BankID

– Men selv om vi vant krigen, var det mange som tapte freden på det indre plan. For mange er det traumatiske minner, og de som har lidd mest, klarer kanskje ikke å fortelle, sier Jan Jørg Tomstad.

For hans egen del kan han fortelle at katastrofeangst har vært en av virkningene oppveksten har gitt ham. Han har også et sterkt behov for å ha enhver situasjon under kontroll.

Tomstad har flere venner og kjente som fremdeles ikke orker å snakke om det foreldrene var med på under krigen, uansett hvilken side det var på.

Jan Jørg Tomstad har mange bilder fra krigen av sin far. Kathrin Pabst og Gunhild Aaby er glade for å kunne bruke dem til utstillingen. Foto: **Kjartan Bjelland**

Fryktet selvmord

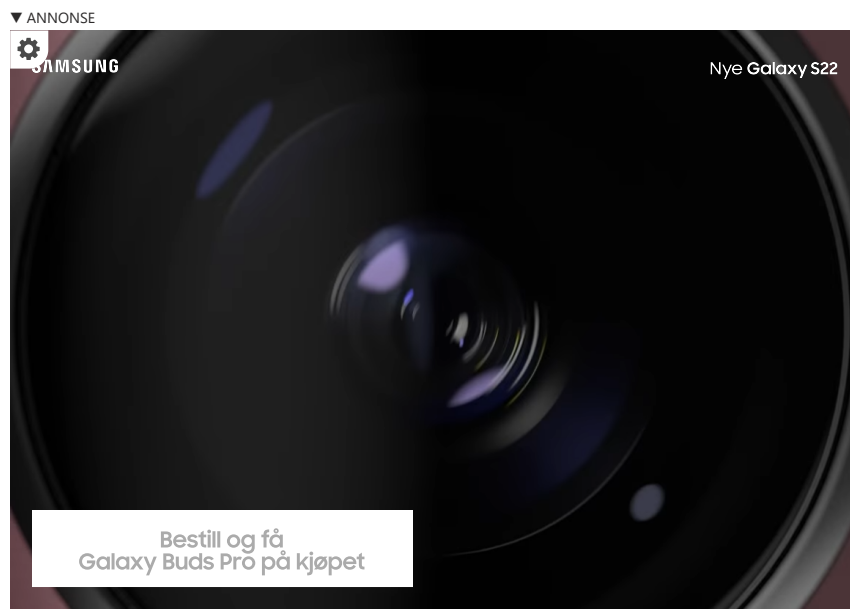
– Jeg så veldig opp til far, og hadde et nært forhold til ham. Samtidig som jeg var veldig stolt av ham, var det veldig vanskelig med alkoholen som jo ble en form for selvmedisinering. Slik var det også for mange andre i hans situasjon, forteller Jan Jørg Tomstad.

Han forteller at han tidlig fikk en rolle hvor han måtte passe på sin far.

– Hvis vi på gården ikke hadde sett far på en halvtime, måtte jeg lete etter ham. Mor minnet meg og mine søstre på: «Vi må kanskje regne med å finne ham død». Gården og løa hadde mange rom, og det var mange steder han kunne bli borte. Huset var også fullt av våpen og ammunisjon. Far sa til mor en gang: «Om det smeller, må du ikke være redd for hva som har skjedd», forteller Jan Jørg Tomstad.

Den verste torturisten

Faren slet kraftig med nervepåkjenningene etter jevnlig å ha hatt noen av Gestapos verste torturister som «hyggelige husgjester» på gården Helle under krigen.

– Hit kom Lipicki fordi det minnet ham om oppveksten på gården i hjemlandet. Han var en så sadistisk torturist at gestaposjef Kerner fikk sendt ham vekk fra Arkivet. For far dette som å leve i et bur med farlige giftslanger. Han visste aldri når de kunne angripe, og om han var avslørt, sier Jan Jørg Tomstad.

Hit til gården Helle ved Flekkefjord kom Gestapo og andre nazister ofte på besøk. De ante ikke at det ble sendt meldinger til England fra loftet. Foto: **Privat**

Torturisten Hans Lipicki fra Gestapo likte seg veldig godt på gården til Gunvald Tomstad.

Foto: **ukjent / Kristiansand politikammer**

Var som en olding

I 1943 fant Gestapo at agenten med kodenavn «Tom» var identisk med deres gode venn og «nazist» Gunvald Tomstad. Da rømte han til

England via Sverige.

– Far var som en spent stålfjær. Hvis det kom en brå lyd kunne han sitte som klistret oppunder taket. Han var som en olding allerede i førtiårsalderen, og medisinske fagpersoner sa at hvert år under krigen hadde kostet ham fem år i virkeligheten. Ofte om morgenen før jeg skulle på skolen kunne far sitte dyvåt av svette i stua. Da hadde han hatt mareritt om natta og fikk ikke sove, sier Jan Jørg Tomstad.

Gunvald Tomstad gikk bort i 1970, bare 51 år gammel. I dag står en minnestøtte over ham i Flekkefjord.

Mange vil snakke

– Vi har sett i arbeidet at det kan være like vanskelig å forholde seg til fortida enten faren din var konsentrasjonsleirfange eller nazist. Det som er felles er at det er umulig å bearbeide fortida når du ikke engang vet hva som har skjedd, sier prosjektleder Kathrin Pabst.

▼ ANNONSE

Hun er tysk, og har avdekket sider i sin egen familiehistorie hun hittil ikke har visst om. Dette har hun snakket om på foredrag i Nord-Norge nå i vinter, og det hun har hatt å fortelle har fått mange andre til å ville fortelle sin egen historie:

– Det viser seg at i Nord-Norge er det mange krigsbarn som har stort behov for å ta kontroll på historien, og for å fortelle hva de har opplevd. Hver gang er det noen som reiser seg og begynner å snakke med skjelvende røst. Nå forlenger vi prosjektet i samarbeid med Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms. Det at prosjektet

har fått penger fra Kulturdepartementet forteller at dette er viktig for flere enn oss her på Vest-Agder-museet, sier Pabst.

Minnesmerket over Gunvald Tomstad.

Foto: **Privat**

Gunhild Aaby og Kathrin Pabst (t.h.) ved Vest-Agder-museet er takknemlige for at Jan Jørg Tomstad og 20 andre bidragsytere har fortalt sine historier. Foto: **Kjartan Bjelland**

LES OGSÅ

[Ville snauklippe tyskerjente – ble skutt](#)

